

**PROFILAKTIKA INSPEKTORLARINING GIYOHVANDLIK VOSITALARI
YOKI PSIXATROP MODDALAR BILAN BOG'LIQ
HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASINI TAKOMILLASHTIRISH**

USMONOVA YULDUZ UMID QIZI

Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi 3-o'quv kursi 319-guruh kursanti

ANNOTATSIYA

Bugungi kunda jamiyatimizda, O'zbekiston Respublikasi giyohvand moddalarning noqonuniy aylanishiga qarshi kurash bo'yicha xalqaro hamjamiyat oldidagi o'z majburiyatlarini to'laqonli bajarishiga alohida e'tibor qaratib kelinmoqda. Mazkur maqolada giyohvandlik, uning salbiy oqibatlari, giyohvandlik balosiga qarshi kurashishda yurtimizda ishlab chiqilgan mustahkam huquqiy asoslar atroflicha yoritilgan.

Kalit so'zlar: *giyohvandlik vositalari, psixotrop moddalar, xalqaro hamjamiyat, noqonuniy aylanma, salbiy oqibatlar.*

KIRISH

Ta'kidlash joizki, O'zbekiston Respublikasi 1995- yil fevral oyida Birlashgan Millatlar Tashkilotining 1961-yildagi "Narkotik moddalar to'g'risida"gi Yagona Konvensiyasi, 1971-yildagi "Psixotrop moddalar to'g'risida"gi hamda 1988-yildagi "Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar bilan qonunga xilof ravishda muomala qilishga qarshi kurash to'g'risida"gi Konvensiyalariga a'zo bo'lgan. 1999-yilda O'zbekiston Respublikasining "Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar to'g'risida"gi Qonuni qabul qilingan bo'lib, mazkur qonunga muvofiq giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar bilan qonunga zid ravishda muomalada bo'lishning har qanday ko'rinishlariga qarshi jinoiy javobgarlik belgilangan.[1] Mamlakatimizda giyohvand moddalar savdosi va iste'moliga qarshi keskin choralar ko'rilayotgan bo'lsa-da, bugun giyohvandlik vositalarining noqonuniy aylanishi eng xatarli va dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Giyohfurushlar yangi usul va nayranglarni qo'llab, zahri qotilni sotish harakatlarini davom ettirishmoqda. Ular manfur maqsadlarini amalga oshirish yo'lida hali dunyoqarashi shakllanmagan, o'zgalar ta'siriga tushib qolishga moyil yoshlar umriga zomin bo'lishmoqda. O'zbekistonda huquqni muhofaza qilish idoralari bilan hamkorlikda bojxona organlari tomonidan ham transmilliy narkoguruhlarining qonunga zid faoliyatini aniqlash va chek qo'yish, kontrabanda kanallarini yopish, giyohvand o'simliklar maydonlarini yo'q qilish va giyohvandlik illati yoyilishining oldini olish bo'yicha maxsus kompleks operatsiyalar muntazam ravishda amalga oshirilmoqda.[2]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

Giyohvandlik butun dunyoda keng jamoatchilikni tashvishga solayotgan eng dolzarb muammolardan hisoblanadi. Zero, giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar bilan qonunga xilof ravishda muomala qilish bilan bog'liq jinoyatlarning ijtimoiy xavflilik darajasi juda yuqori. Narkotik va psixotrop moddalarni iste'mol qilishning ortishi birinchi o'rinda og'ir kasalliklar va jinoyatlar sodir etilishining ko'payishiga olib keladi. Giyohvandlik - jinoyatchilik bilan bog'liq hodisa. Birinchidan, narkotiklarni qo'lga kiritish yoki ularning oldini olish uchun pul topish maqsadida og'ir oqibatli qasddan jinoyatlar sodir etiladi. Ikkinchidan, narkotik moddalarni qabul qilish ta'siri ostida tez-tez jinoyatlar sodir etiladi. Giyohvandlik bilan jinoyatchilik o'rtasidagi bog'liqlik giyohvandlik vositalarining noqonuniy aylanishi oqibatida yuzaga keladigan huquqbuzarlik harakatlarining sodir etilishida namoyon bo'ladi.[3]

Bugungi globallashuv jarayonida turli fan-texnika, iqtisod sohalarida keskin o'zgarishlar ro'y bermoqda va bu o'zgarishlar insonlarning zamon talablariga mos ravishda bilim va ko'nikmalarini shakillantirishlariga, o'z ustilarida yanada ko'proq ishlashlariga undamoqda. Kimdir savdo sohasida, kimdir IT sohasida, kimdir fantexnika sohasida va yana kimlardir davlat xizmatlarida turli yo'nalishlarda o'z faoliyatlarini olib bormoqdalar. Barchamizga ma'lumki qayerda rivojlanish bo'lsa, o'sha yerda jinoyatchilik ham rivojlanib boradi. Jinoyatlarni kim yoki kimlar sodir qiladi degan savolga esa, biz yuqorida takidlab o'tgan sohalarda faoliyat yuritmaydigan, o'z ustida ishlamaydigan yoki bo'lmasam moddiy jihatdan yetarli darajada ta'minlangan oilalarning farzandlari yoxud moddiy jihatdan qiynalgan oilalar tomonidan turli darajadagi jinoyatlar sodir qilinmoqda ba'zi jinoyatlar oilaviy tarzda sodir qilinayotgani esa juda achinarli holat.[8] Bugungi kunda tadbirkorlikka keng imkoniyatlar yaratib berilayotgan bir davrda giyohvandlik vositalari savdosi ham avjiga chiqib bormoqda. Hukumatimiz tomonidan har bir jamiyatimiz a'zolariga halol rizq bilan mehnat qilish uchun yetarli imkoniyatlar yaratib berishga harakat qilinayotgan bir davrda, turli narkosindikatlarni hamda narkobozorlar o'rtasida yaqin aloqalar o'rnatilib narkobiznes transmilliy xususiyat kasb etib bormoqda. Bugungi kunda turli xalqaro tashkilotlarning bergan ma'lumotlariga ko'ra yer yuzi aholisining deyarli 500 mlndan ortiq qismi giyohvandlik vositalarini va psixotrop moddalarni iste'mol qilib kelmoqda. O'zbekistonda esa 5 mingga yaqin fuqaro giyohvandlikka qaram kishilar hisobida turadi. Giyohvandlikka qaram kishilar hisobida turgan fuqarolarning 31 foizini 20-40 yoshdagilar tashkil etadi.[4]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ba'zi olimlarning e'trof etishiga qaraganda giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalari savdosi avj olgan ma'mlakatlarda ushbu jirkanch illatga ruju qo'yish quyidagi asoratlarni keltirib chiqarmoqda:

1. Iqtisodiy asoratlar: katta pul sarflanishi, daromadlarning yo'qolishi, ishni yo'qotish, qarzga botish, talonchilik va tilanchilik;
2. Ma'naviy asoratlar: oilalarning buzilishi, befarqlik, tushkunlik, norozilik, xudbinlik, mahdudlik;
3. Jinoiy asoratlar: o'g'rilik, bosqinchilik, odam o'ldirish, urush va terror;
4. Tibbiy asoratlari: - odamning ongi xiralashadi, his-tuyg'ulari keskin ravishda o'zgaradi, fikrlari chalkashib ketadi; - ko'ziga har xil qo'rqinchli narsalar ko'rinadi, qattiq qo'rqadi; - jinsiy mayl yo'qoladi va mijoz keskin susayadi; - giyohvand moddalarni in'ektsiya yo'li orqali qabul qilinishi oqibatida OITS bilan kasallanish darajasi ortadi. Yuqoridagi dunyoviy asoratlardan tashqari musulmon kishining giyohvandlik vositalarini iste'mol qilishi muqaddas islom dinimizda ham qattiq qoralanadi.[5]

Xususan xadisi sharifda keltirilishicha “Payg’ambar (s.a.v.) har qanday mast qiluvchi, badanni bo’shashtiruvchi va susaytiruvchi narsalarni iste’mol qilishdan qaytardilar” deyilgan (Ahmad va Abu Dovud rivoyati). Mazkur hadisi sharif har qanday turdagi giyohvandlik harom ekaniga dalolat qiladi. Statistik ma’lumotlarga qaraganda bahor va kuz oylarida giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarni g’ayriqonuniy iste’mol qiluvchi shaxslarda kasallik asoratlari kuchaydi va bu davrda mazkur moddalar savdosi avjiga chiqadi. Giyohvandlik vositalarining qonunga xilof muomalasiga oid jinoyat ishlari tahlili shuni ko’rsatadiki, mazkur turdagi jinoiy qilmishlarning 60 foizi aynan fevral-aprel, 25 foizi sentyabr-noyabr, 15 foizi esa, boshqa davrlarda sodir etiladi. Hozirgi kunda Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 1987-yil 7-dekabrda qaroriga asosan, 26-iyun “Xalqaro giyohvandlikka qarshi kurash kuni” deb e’lon qilingan va mazkur tashkilot tomonidan “Narkotik moddalar to’g’risida”gi, “Psixotrop moddalar” hamda “Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarning noqonuniy aylanishiga qarshi kurash to’g’risida”gi konventsiyalar qabul qilingan. O’zbekiston Respublikasida ham xalqaro huquqning umum e’tirof etilgan normalarini tan olgan holda 1999-yil 19-avgust kuni O’zbekiston Respublikasining “Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar to’g’risida” Qonuni qabul qilingan.[7] Mazkur qonunga asosan yurtimizda giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarning noqonuniy aylanmasiga chek qo’yishga qaratilgan bir qator tadbirlar amalga oshirilib kelinmoqda. Joriy yilning dastlabki 6 oyida respublikamiz hududida 368 kg giyohvandlik vositasi aylanmasiga chek qo’yildi. Xususan, Toshkent viloyati hududida giyohvandlikning har qanday turiga qarshi keskin va murossasiz kurashish va bu orqali jamiyatda sog‘lom muhitni yana-da yaxshilashga qaratilgan 19731 ta maxsus profilaktik tadbirlar o’tkazildi va “Xavfsiz hudud” “Qora dori” tezkor profilaktik tadbirlarini o’tkazish jarayonida aniqlangan alkogolni suiiste’mol qiluvchi yoki giyohvandlik vositalarini, psixotrop moddalar va aql-iroda faoliyatiga ta’sir etuvchi boshqa moddalarni iste’mol qiluvchi

6835 nafar shaxslar aniqlandi.[6] Bu jarayonda ichki ishlar organlarining bir qator xodimlari jonkuyarlik ko`rsatishdi va giyohvandlik vositalarining noqonuniy aylanmasiga chek qoyishdi.

XULOSA

Xulosa qilib aytishimiz mumkinki, bugungi kunda yurtimizda „Barcha sayi harakatlar inson qadri uchun” deb nomlangan ezgu maqsad yo`lida harakat qilinayotgan davrda fuqarolarimizning mana shunday jirkanch illatga ruju qo`yishi yuqorida ta`kidlab o`tganimizdek bir qator salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkinligi milliy va xalqaro mutaxassis olimlarning tadqiqotlari natijasidan ham ayon bo`ldi. Hozirgi kunda jamiyatimizda huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshirish va jinoyatchilikka qarshi kurashish faqat huquqni muhofaza qiluvchi organlarning vazifasi sifatida baholanib qolinayotgan holatlar ham uchrab turibdi. Bizning fikrimizcha, huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshirish va jinoyatchilikka qarshi kurashish nafaqat huquqni muhofaza qiluvchi organlarning, balki jamoat tashkilotlari, fuqarolarni o`zini o`zi boshqarish organlari, oila va ta`lim muassasalari bilan hamkorlikdagi faoliyati hisoblanadi`

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. <https://uwed.uz/en/news/fulltext/1669;>
2. [https://daryo.uz/2021/10/14/ozbekistonda-qancha-odam-giyohvandlikka-qaramkishilar-hisobida-turishi-malum-boldi/;](https://daryo.uz/2021/10/14/ozbekistonda-qancha-odam-giyohvandlikka-qaramkishilar-hisobida-turishi-malum-boldi/)
3. <https://lex.uz/ru/docs/-86044;>
4. <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/crime-and-justice-2;>
5. <https://tviibb.uz/oz/news/chinoz-tumanida-giyohvand-vositalar-yetishtiruvchimaxsus-laboratoriya-faoliyatiga-chek-qoyildi;>
6. <https://islom.ziyouz.com/maqola/xorlikka-eltuvchi-qora-ajal;>
7. S.Eshqobilov, B.Raimjonov/Huquqbuzarliklarning oldini olishning dolzarb masalalari: Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari (2021-yil 12-noyabr). –T.: Toshkent davlat yuridik universitetining Ixtisoslashtirilgan filiali, 2022. –109b.
8. Арипова, А. Х. (2021). Нутқ моҳиятини ташкил этувчи муҳим восита. Scientific progress, 1(6).